

Oponentský posudok

habilitačnej práce PaedDr. Kataríny Vančíkovej, PhD. na tému:

Multikultúrna výchova – jej miesto v súčasnej škole

Európska únia je založená na kultúrnej rozmanitosti a vzájomnom obohacovaní sa prostredníctvom spoznávania národných a menšinových kultúr. V posledných rokoch je táto dimenzia obohatená o kultúry tretieho sveta a mimoeurópskeho priestoru. Vzájomné chápanie sa a spoznávanie formou rešpektovania kultúrnych, etnických a náboženských rozdielností je základom multikultúrnosti celého európskeho priestoru. Aj história Slovenska je históriou migračných prúdov, v rámci ktorých dochádzalo k stretávaniu a vzájomnému ovplyvňovaniu.

Dejiny tejto krajiny nie sú len dejinami Slovákov, ale aj rôznych etnických skupín a kultúr. Etnocentrický pohľad na túto krajinu vychádza z nereflektovania jej kultúrne rozmanitého prostredia. Žiaci všetkých vekových kategórií budú čoraz častejšie v osobnom aj verejnom živote vystavení rôznym kultúrnym vplyvom a v čoraz väčšej miere sa budú dostávať do kontaktu s príslušníkmi iných kultúr. Preto je potrebné, aby boli na tieto výzvy pripravení, a aby boli schopní rozoznať, rešpektovať a podporovať rôzne kultúrne ukotvenie vo svojom okolí.

Predložená práca *Multikultúrna výchova – jej miesto v súčasnej škole* sa svojim charakterom radí k tým, ktorých je na Slovensku stále nedostatok. Publikácia prináša nový pohľad na vzťah edukačného prostredia a kultúry. Ponúka podnetné námety, doteraz nepovšimnuté okolnosti a aspekty vnímania skúmanej oblasti. Autorka sa vo svojej habilitačnej práci snažila na základe preštudovanej domácej a zahraničnej vedeckej a odbornej literatúry a z viacročných skúseností s prácou v tejto oblasti podporiť odbornú diskusiu o tom, aké je jej miesto v súčasnej škole.

Práca (158 strán) je rozdelená do troch kapitol, ktoré majú logickú štruktúru a sú spracované na primeranej úrovni. Z formálneho hľadiska nie sú v predkladanej práci závažnejšie nedostatky, t.j. práca je napísaná v súlade s príslušnými STN. Habilitačná práca je kultivovane štylizovaná s použitím správnej odbornej terminológie a rešpektujúca vedeckú etiku.

Komplexné posúdenie habilitačnej práce

1. kapitola: Multikulturalizmus

V kapitole autorka popisuje súčasný stav vymedzenej problematiky, analyzuje základné pojmy a prezentuje teoretické východiská práce. Na multikulturalizmus nazerá zo štyroch základných perspektív: stav, ideál, ideológia a politický program. Podrobne charakterizuje dva ideové prúdy: liberálny a komunitaristický multikulturalizmus.

Odborníci, venujúci sa problematike multikulturalizmu (napr.: Průcha, Sartori) upozorňujú na fakt, že hoci sú myšlienky multikulturalizmu ušľachtilé, morálne opodstatnené a zodpovedajú princípom demokracie a rešpektovania ľudských práv, je v súčasnej dobe táto ideológia podrobovaná kritike. Kritici argumentujú tým, že v reálnej praxi multikulturalizmus nefunguje a je len víziou. Pripomíname, že s multikulturalizmom súvisia aj koncepty pozitívnej diskriminácie/osobitných (dočasných) vyrovnávacích opatrení, či politickej korektnosti, voči ktorým sú vznášané veľmi vážne námietky. V tomto kontexte pozitívne hodnotím autorkine kritické postrehy a vyjadrenia ponúkajúce hlbšiu analýzu skúmanej problematiky.

2. kapitola: Multikultúrna výchova – módný trend, či reálna spoločenská objednávka?

V druhej kapitole autorka práce hľadá odpovede na otázku prečo realizovať multikultúrnu výchovu na našich školách. Východiskom je prezentácia transkultúrneho konceptu, ktorý už nepracuje s kategóriami skupinových identít. Predstavuje prístup, ktorý zavádzanie multikultúrnej výchovy do škôl chápe ako realizáciu osobnostne orientovanej výučby.

Žiaci všetkých vekových kategórií budú čoraz častejšie v osobnom aj verejnom živote vystavení rôznym kultúrnym vplyvom a v čoraz väčšej miere sa budú dostávať do kontaktu s príslušníkmi iných kultúr. Preto je potrebné, aby boli na tieto výzvy pripravení, a aby boli schopní rozoznať a tolerovať rôzne kultúrne ukotvenie vo svojom okolí. Na strane 86 okrem iného uvádzate, že postoje študentov učiteľstva sú voči Rómom viac negatívne ako pozitívne a Rómovia sú pre nich najmenej akceptovanou etnickou skupinou. V kontexte problematiky nás zaujíma Váš názor na otázku:

- *Aké sú možnosti koncepcných zmien týkajúcich sa skvalitnenia pregraduálnej prípravy interkultúrnych kompetencií budúcich učiteľov primárneho vzdelávania v súvislosti s poslednou kurikulárnou reformou?*

3. kapitola: Multikultúrna výchova – význam, podstata a cieľové oblasti

Kým v predchádzajúcej kapitole autorka hľadala odpovede na otázku prečo, v tretej kapitole nám ukazuje ako realizovať multikultúrnu výchovu na našich školách. V úvodnej podkapitole predstavuje dva rôzne pohľady na význam zaradenia multikultúrnej výchovy do vzdelávacieho systému.

Tak ako v iných krajinách, aj na Slovensku sa požiadavka realizácie multikultúrnej výchovy premietla do dokumentov štátnej vzdelávacej politiky – do štátnych vzdelávacích programov. Multikultúrna výchova sa stala plánovanou súčasťou obsahu vzdelávania, a to najmä ako prierezová téma. Prierezové témy odrážajú aktuálne problémy súčasnosti, sú určitým návodom na ich prevenciu a riešenie, ale zároveň slúžia aj na prehĺbenie základného učiva a zdôraznenie jeho aplikačného charakteru. Majú prispieť k tomu, aby si žiaci rozšírili rozhľad, osvojili si určité postoje, hodnoty a rozhodovanie. Keďže Štátne vzdelávacie programy (ISCED 1, 2 a 3A) sú celoštátne záväzné a slúžia ako východisko pre tvorbu školských vzdelávacích programov, je vymedzenie multikultúrnej výchovy určujúce. Pre školy a učiteľov vyvstala nová úloha: realizovať multikultúrnu výchovu v školskej praxi. Z teoretického hľadiska určite oprávnená požiadavka, z pohľadu praxe nie jednoduchá záležitosť.

- *Aké sú reálne možnosti a limity uplatňovania multikultúrnej výchovy v primárnom vzdelávaní?*
- *Ako môže učiteľ primárneho vzdelávania realizujúci multikultúrnu výchovu napĺňať požiadavku štátneho vzdelávacieho programu, aby edukačná činnosť bola zameraná na to, aby škola a školské vzdelávanie fungovali ako spravodlivé systémy, kde majú všetci žiaci rovnakú príležitosť rozvíjať svoj potenciál?*

Ukazuje sa, že vytváranie inkluzívneho školského prostredia je veľmi náročný, dlhodobý a v podstate rozporuplný proces. Kým v posledných rokoch sa všetky štátne dokumenty, iniciatívy a projekty na deklaratívnej úrovni hlásia k politike inklúzie, v školskej realite sa situácia nevyvíja žiaducim tempom a deklarovaným smerom.

- *Aké sú, podľa Vás, základné prekážky úspešnej realizácie princípov inkluzívneho vzdelávania v reálnej školskej praxi základných škôl?*

K rozvoju násilia a fundamentalizmu s najväčšou pravdepodobnosťou prispieva neadekvátny školský systém, pre ktorý je typické nedostatočné vedenie ku kritickému myslieniu. Ľudia neschopní kritického uvažovania na často zaraďujú do zástupu fundamentalistov a podliehajú rozličným ideológiám. Nevedia správne posudzovať vzťahy, súvislosti, nedokážu prijať, že každý človek môže mať na určitú situáciu iný názor. Takíto jedinci predstavujú nebezpečenstvo pre demokraciu. Deštruktívne správanie alebo politický fundamentalizmus sa k slovu hlásia aj vtedy, keď ľudia uprednostňujú „tunelové videnie“, zameriavajú sa len na výsek reality, až nakoniec nie sú schopní vnímať celok, ktorý by naopak vnímať mali. Vyzdvihujeme zdôrazňovanie autorky nutnosť venovať v rámci multikultúrnej výchovy priestor pre rozvoj kritického myslenia.

Námet na diskusiu:

V podkapitole 3.1 sa zaoberáte vplyvom realizácie stratégií multikultúrnej výchovy. V tejto súvislosti uvádzate komponenty skrytého kurikula. Na Slovensku sa otázke podielu skrytého kurikula v súvislosti s jeho vplyvom na kultúru školy nevenuje zvláštna pozornosť. V debate o reforme kurikula sa prevažne posudzuje len informačná rovina obsahov. Nepátra sa po implicitných rovinách jednotlivých komponentov vzdelávania, rovinách viac skrytých, no z hľadiska rozvoja poznania veľmi dôležitých. Bolo by zaujímavé skúmať, aké „skryté“ interkultúrne kompetencie získavajú žiaci na našich školách a ktorý z komponentov skrytého kurikula má najväčší efekt pre triedne spoločenstvo a školskú kultúru.

Záver:

Habilitačnú prácu PaedDr. Kataríny Vančikovej, PhD. na tému *Multikultúrna výchova – jej miesto v súčasnej škole* považujem za prínosnú v teoretickej a praktickej rovine. Problematiku, ktorou sa práca zaoberá, pokladám za aktuálnu a spoločensky žiaducu. Na základe vyššie uvedeného ju odporúčam k obhajobe a po úspešnej obhajobe navrhujem udeliť habilitantke vedecko-akademickú hodnosť doc. v odbore 1.1.5. Predškolská a elementárna pedagogika.

V Prešove 24. januára 2014

doc. PaedDr. Ālica Petrasová, PhD.